שמעתא עמיקתא

גליון תקי"ג | פרשת ויקהל | תשפ"ב | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר לפרוץ דלת בשבת כדי להוציא ילד שנעול

א. מלאכת בונה בקרקע ובכלים. **ב.** חיתוך חבלים שנועלים בהם כלים. **ג.** פירוק חלקים מהכלי ללא שבירתו. **ד.** מנעול של כלי. **ה.** דעת השו"ע ונו"כ.
ו. שבירת מנעול שאינו חלק מהכלי. **ז.** ע"י עכו"ם. **ח.** מנעול המחובר לקרקע. **ט.** פתיחת מנעול ע"י מנעולן. **י.** צריך לשבור המנעול או הדלת. **יא.** קטן שנעול.

א. מלאכת בונה בקרקע ובכלים

איתא **בביצה** (כב.) דדעת בית שמאי שכמו שבקרקע יש בנין וסתירה בשבת ה"ה בכלים, ודעת בית הלל שאין בנין וסתירה בכלים. ופסקו הראשונים **בטשו"ע** (רסי' שיד) כב"ה. אלא דעי' **בשבת** (מז.) דאסור להחזיר מטה של פרקים בשבת ואם עשה דרך תקיעה חייב. וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' שיג סעי' ו). **ופרש"י** (שם) דבכה"ג חייב משום מכה בפטיש. וכן דעת **הר"ן** (כא: ברי"ף ד"ה ואיכא). אולם דעת **הרא"ש** (ע'רובין פ"ג סי' ה) **והתוס'** (שם לה. סד"ה בעי) דחייב משום בונה בכלים כי בנין וסתירה גמורה שייך אף בכלים.
ועי' **בט"ז** (סי' שיג ס"ק ו) שפסק דחייב משום מכה בפטיש. **והמ"א** (ס"ק יא) כת' שהוא משום שעושה כלי. וביאר **הפמ"ג** (שם) דכונתו משום בונה. **והמ"ב** (ס"ק מא) כת' דחייב משום מכה בפטיש, וי"א דחייב משום בונה, ע"כ. ועיי"ש (סי' שיד ס"ק ז) שהביא דעת הגר"א דס"ל להקל ומשמע מדבריו דס"ל שמצרפים דעתו לקולא. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון תק"ר.
ובכלי גדול אף לדעת **רש"י** (ע'רובין לה. ד"ה ובעי) **והר"ן** (סא: ד"ה מתני') איכא משום בנין וסתירה כי בכה"ג חשיב בנין. ועי' **בתרוה"ד** (סי' סה) בשם **האור זרוע** (ח"ב סי' עח אות יב יח.) דכלי שיש בו מ' סאה חשיב כלי גדול. וכן נקטו **הב"י** (שם ד"ה וכתוב) **והרמ"א** (סעי' א). **והרשב"א** (ע'רובין לה.) ס"ל דכלי של מ' סאה עדיין כלי קטן הוא. והביאו **הבה"ל** (רסי' שיד) ונקט להקל לשרברה ע"י עכו"ם.

ב. חיתוך חבלים שנועלים בהם כלים

ואיתא **בביצה** (לא:) אמר שמואל חותמות שבקרקע מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך. שבכלים מתיר ומפקיע וחותך, א' שבת וא' יו"ט. **ופרש"י** חותמות שבקרקע - כגון דלתות פתחי בורות ומערה, הסגורים בקשרי חבלים. מתיר - את הקשר, דהא לאו קשר של קיימא הוא, שהרי להתיר תמיד הוא עשוי. אבל לא מפקיע - החבל, לסתור עבותו וגדילתו. ולא חותך - דהא סתירה היא, ויש סתירה בבנין של קרקע. ושל כלים - כגון תיבה הנעולה ע"י קשר חבל, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (סי' שיד סעי' ז ו-ח). וביאר **המ"ב** (ס"ק לא) שמותר לחתוך החבל של כלים כי לא מקרי סותר משום דלאו סתירה גמורה היא, ע"כ. וביאר **החזו"א** (שם ס"ק א) דבכלים לא חיישל שם בנין אלא במעשה גמור, וה"נ בסתירה לא חיישל שם מלאכה בכה"ג. ועי' מש"כ בזה להלן אות ח'.

ג. פירוק חלקים מהכלי ללא שבירתו

ועי' **במרדכי** (ערובין סי' תפח) שכתב **שה"ר יעקב מקינון** ס"ל שאם נאבד המפתח מותר להסיר הצירים שאחורי התיבה, **דהא סתירה גרועה היא** כיון שא"צ לשבור שום דבר, אבל לא נהירא **לרבינו פרץ** דהא אמרינן **בשבת** (קכב:) דאסור להחזיר דלת של תיבה גזירה שמא יתקע, פירוש שמא יסיר הצירים דהוא בנין חשוב, ע"כ. וכן הביא **הטור** (סי' שיד). וביאר **הב"י** (שם) דס"ל לר"פ כהתוס' והרא"ש שנקטו דיש בנין וסתירה בכלים.
ועי' **בב"ח** (אות ג) שתמה על **הרבינו פרץ** וסיים דבשו"ע הביא שתי הדעות ולא הכריע. ולפענ"ד נר' כהמתיר, ע"כ. אלא דעי' **בט"ז** (ס"ק ז) שיצא ליישב קושית הב"ח. ועיי"ש (ס"ק ח) שביאר בדעת **הר"י מקינון** דס"ל דשימת והסרת צירים מותרת, דמפרש דהאי גזרה דשמא יתקע לא קאי על שימת צירים אלא שיתקע בחוזק מאד, עיי"ש. ונראה דכוונתו דבשימת הציר לחוד אין חשש שמא יתקע, אבל כשתוקע אותו קצת אז חיי' לשמא יתקע בחוזק רב. **והמ"א** (ס"ק י) ביאר בדעת **הר"י מקינון** דבכה"ג **חשיב סתירה גרועה כיון שא"צ לשבור שום דבר**.

ד. מנעול של כלי

ויעוי' **בעירובין** (לה.) דאמרו דהא דתנן דאם נתן עירוב במגדל ואבד המפתח הרי זה עירוב, מיירי שהמגדל נעול במנעול קשור בחבל שרשאי לפתחו ע"י שיפסק החבל בסכין, וע"כ נחשב העירוב והמניחו במקום א'. ודקדק **הרא"ש** (שם) דמדמוקי במנעול הקשור בחבל, משמע דבפותח של עץ ומתכת אסור לשבר, דבכלי נמי שייך בנין וסתירה, ע"כ. וכן הוא **בתוס'** (סד"ה בעי) בשם ר"י.
ועי' **בסמ"ג** (לאוין סה) דיש סותר בכלים שמותרת, כדתנן **בשבת** (קמו.) שובר אדם חבית לאכול ממנה גרוגרות. וקאמר שמואל **בביצה** (שם) חותמות שבכלים מתיר מפקיע וחותך. מכאן הורה **היראים** (סי' רעד) שאם נאבד מפתח של תיבה והוא צריך לפותחה לצורך שבת ישברנה לכתחלה, אבל **ר"ש** כת' (שבת קב: תד"ה האי) דמההיא דעירובין יש ללמוד דפותחת של עץ ושל מתכת אסור לשבר, ע"כ. וכהסמ"ג כתב **הסמ"ק** (סי' רפב) וסיים מיהו ע"י עכו"ם יש להקל להסיר עצמו מן הספק, ע"כ.
ויש לדון מה טעם של המתירים האם ס"ל דפותחת דינו כחבל דשרי, או דס"ל דאין בנין וסתירה בכלים כלל. והנה **מהסמ"ג והסמ"ק** שכת' שיש סתירה בכלים שמותרת ושוב הביאו מח' בפותחת, משמע דאף המתירים מודים שיש משום סתירה בכלים אלא דבכה"ג שרי. אלא **שהיראים** (שם) התיר כי אין בנין וסתירה בכלים. וכן הוא **בהגמיי'** (פכ"ג אות א) וציין לדבריו **הב"י** שם.
והטור (שם) כת' דבשבירת פותחת של תיבות נח' בה ה"ר אלעזר מתיר והר"י אוסר, ומיהו ע"י נכרי יש להקל. ועי' **במהרש"ל** (שם) שמבואר דר"י היינו ר"י בתוס' דס"ל דיש בנין וסתירה בכלים.
אלא **שהדרכ"מ** (אות ה) כתב שהרא"ש האוסר בפותחת נראים כדברי הרבינו פרץ שחולק על ר"י מקינון. ומשמע דס"ל שהטעם לאסור בפותחת הוא כי אף סתירה בכה"ג חשיב סתירה גמורה דלא כהר"י מקינון דס"ל דבכל כגון דא חשיב סתירה גרועה.

ה. דעת השו"ע ונו"כ

וז"ל **השו"ע** (סעי' ז) פותחת של עץ ושל מתכת, אסור להפקיע ולשבר דבכלים נמי שייך בנין גמור וסתירה גמורה. ומטעם זה אסור להסיר הצירים שאחורי התיבות, ויש מתירים בזו. ושבירת פותחות של תיבות, יש מתיר ויש אוסר, ויש להתיר ע"י אינו יהודי.
ועי' **בט"ז** (ס"ק ח) שתמה שלשון השו"ע אינו מובן שהרי הביא פלוגתא בהסרת הצירים ושבירת פותחת וכפל לשונו **והרי היינו הך**, ואף את"ל דשבירת פותחת חמירא מהסרת צירים אכתי קשה שהרי סתם בריש דבריו להחמיר בשבירת פותחת וא"כ איך הביא שוב פלוגתא בזה. וכמדומה שיש כאן ט"ס ומהא ושבירת פותחת כו' יש למחוק, ע"כ. ומבואר שהסרת הצירים ושבירת פותחת היינו כך. וכן משמע **מהדרכ"מ** כנ"ל וכן מבואר **בערוה"ש** (אות ח).
אולם עי' **בביאור הגר"א** שכת' דהיש מתירין בפותחת שהביא השו"ע ס"ל דאין בנין וסתירה בכלים. והכרעת **השו"ע** להקל כדבריהם ע"י גוי. ומש"כ השו"ע בסוף דבריו ושבירת כו'. נמשך אחר לשון הטור. וכן נקט **המ"ב** (ס"ק לו) שהמתירין בשבירת פותחת היינו כי ס"ל דאין בנין וסתירה בכלים. ולפי דבריהם יוצא דהמתירים להוציא הצירים אינם מקילין בענין פותחת כי ס"ל דיש סתירה בכלים ואלו שהתירו בפותחת ס"ל דאין סתירה בכלים, וע"י עכו"ם שרי.
אלא דעי' **במהרש"ל** שכת' שמאחר שדברי ר"י נכונים (דס"ל שיש בנין וסתירה בכלים), א"כ אין להתיר ע"י עכו"ם, כי אם בהפסד מרובה, או שטרוד ונחפז הרבה לצורך דבר מצוה. והביאו **המ"א** (ס"ק יא). **והמ"ב** (ס"ק לז) כת' שיש שכתבו שיש להקל דדוקא בהפס"מ כו'". ומלשונו משמע דאין זה אלא חומרא (ונר' דלשיטתו אזיל, שהביא דברי **הגר"א** דס"ל דאין סתירה בכלים כמ"ש לעיל אות א').
ולפי"ז מותר לשבור כלי במקום צורך גדול ע"י עכו"ם. וכן פסק **האג"מ** (או"ח ח"א סי' קכב). אולם לסוברים דסברת המקילין היא משום דהוי סתירה גרועה יוצא שהטעם להקל ע"י עכו"ם היינו כי יש י"א דהוי סתירה גרועה וי"א שאין סתירה בכלים.

ו. שבירת מנעול שאינו חלק מהכלי

ויש לעיין מה הטעם שמותר לחתוך את החבל אע"פ שהוא חלק מהכלי משום דהוי סתירה גרועה כנ"ל, ואילו בפותחת ס"ל להרא"ש ודעימיה דהוי סותר כלי. שו"מ **באור זרוע** (שבת ח"ב סי' עח אות לב) שבאמת הוכיח להתיר אף שבירת פותחת (בכלים) משום דמאי שנא סתירת החבל מהאי סתירה. **והתוס'** (שבת קמו. ד"ה מתיר) חילקו דשאני פותחת שהוא דבר חזק. ומשמע מדבריהם דבכה"ג חשיב סותר הפותחת כי הוא עצמו חשיב כלי. אולם מדברי **הט"ז** הנ"ל דס"ל דדעת המתירים ס"ל דאין זה חשיב שבירת כלי יוצא דדעת החולקים ס"ל דבכה"ג חשיב שובר הכלי עצמו, ולפי דבריהם צ"ל דבכה"ג חשיב חלק מגוף הכלי טפי מחבל.

פניני הלכה

בענין איסור "שוחד לא תקח" בממונים על הציבור

א. נאמר **בתורה** (שמות כ"ג ח') "ושוחד לא תקח כי השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים". ודרשינן **בגמ'** (כתובות קה.) מה ת"ל אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי, הרי כבר נאמר (דברים ט"ז י") לא תטה משפט, אלא אפי' לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושוחד לא תקח.
עוד אמרינן שם (קה:) ושוחד לא תקח, אינו צריך לומר שוחד ממון אלא אפי' שוחד דברים נמי אסור, מדלא כתיב בצע לא תקח. יעו"ש בעובדא דמייתי הגמ'.
וכת' **הרמב"ם** (פכ"ג סנהדרין ה"ב) וכשם שהלוקח עובר בל"ת, כך הנותן. שנא' ולפני עיור לא תתן מכשול. וכ"כ **הטור** (חו"מ סי' ט'). וכת' **הב"י** דהוא פשוט.
וז"ל **הטור והשו"ע** (שם ס"א) - מאד מאד צריך הדיין ליזהר שלא ליקח שוחד אפי' לזכות את הזכאי וכו', וכשם שהלוקחו עובר בלא תעשה כך הנותנו עובר בלפני עור לא תתן מכשול. ולא שוחד ממון בלבד אלא אפי' שוחד דברים.
ב. ואיתא **בסנהדרין** (כז.) בר חמא קטל נפשא, א"ל ריש גלותא לרב אבא בר יעקב צא ועיין בה, אי ודאי קטל לכהיוהו לעיני (ינקרו עיניו), אתו תרי אסהידו ביה דודאי קטל, אזל איהו אייתי תרי סהדי דאסהידו ביה בחד מהנך, חד אמר קמיה דידי גנב קבא דחושלא (שעורין קלופים) וחד אמר קמאי דידי גנב קתא דבורטיא (בית יד של רומח). ונמצא לפי עדותן דרשע הוא ואין עדותו עדות. סבר רב אבא למימר דאין מצרפין עדות השניים הפוסלים, דהל' כר' יוסי דאין עדותן מצטרפת, ועדות העד שהרג נפש במקומה עומדת. וא"ל רב פפי דשאני הכא דסתם לן תנא וע"כ הל' כר"מ דמצרפין עדותן ועדים פסולים הם. קם בר חמא נשקיה אכרעיה דרב פפי על שהיפך בזכותו, וקבליה לכרגיה דכולי שניה (להצילו כל ימיו ממנת המלך).
וכתב שם **הרא"ש** (שם סי' י"ז) - וקבל לכרגיה דכולהו שני, לדבר בעדו אל המלך לפוטרו מן המס, ובלאו הכי פטירי רבנן מכרגא, הלכך לא הוי כשוחד מאוחר.
[ומבואר בדבריו דס"ל דאף בכה"ג שרק מלמד זכות אצל הדיין, ואף נותן לו המתנה רק לאחר מכן, אית ביה איסור שוחד (והביאו **הרמ"א** בחו"מ סי' ל"ד סי"ח). אלא דבעובדא דהש"ס לא היה בו משום שוחד, כיון דבלאו הכי היה רב פפי פטור מנתינת המס].
וכתב שם **הפלפולא חריפתא** (אות ש') - בא וראה דבר גדול שהשמיענו רבינו דשוחד אסור אף בדבר שאינו דין תורה אלא דרך קנס בעלמא, כהך דהכא דפרש"י דקנסא הוי, ואפ"ה מפרש רבינו דקביל עליה כרגא דשלא בדרך שוחד היה, כתבתי זה להורות לנתמנים על הציבור אע"פ שאין דיניהם דין תורה ולא נתקבלו לכך, אפי' הכא יזהרו מלקבל מתנות על דיניהם.
והובאו דבריו **בברכ"י** (סי' ט' ס"ק י') **ובפת"ש** (חו"מ סי' ט' ס"ק א' וסי' ל"ד ס"ק כ"ז). וכ"כ **בערוך השולחן** (סי' ט' ס"א) - ולאו דוקא דיין אסור בקבלת שוחד, אלא אפילו כל הממונים וכל העוסקים בצרכי ציבור אף שאין דיניהם דין תורה ואסורים להטות הענין בשביל אהבה או שנאה, וכ"ש ע"י לקיחת שוחד.
ג. אלא דלכאו' י"ל דאין ראיה מדברי הרא"ש דבכל ממונה על הציבור איכא לאו דשוחד לא תיקח, די"ל דעד כאן לא אסר הרא"ש אלא בכה"ג דיושבים כעין דיינים לפסוק דין האחד, או לשפוט בין איש לרעהו,

ז. ע"י עכו"ם

ולפי"ז סתירת מנעול שאינו מובנה בכלי עצמו אפי' נועל דלתות של ארון גדול (מ' סאה) לכו"ע אינו חשיב אלא סותר כלי ושרי ע"י עכו"ם כמבואר לעיל. אולם ע"י ישראל אסור, ואף דבעלמא קיי"ל דסותר אינו חייב אלא כשהוא ע"מ לבנות, אבל באל"ה מקלקל הוא מ"מ אכתי אסור מדרבנן, כמ"ש **המ"ב** (סי' שיד ס"ק ז).

אלא דצ"ע אמאי שבירת המנעול וכדו' אינו בכלל איסור תורה, דהרי לפי **הרמב"ם** (שבת פ"י ה"י) השובר בחמתו חשיב מתקן וחייב, וא"כ ה"ה בנ"ד די"ל דחשיב מתקן שהרי נהנה שבידו להוציא ולהשתמש במה שבתוך התיבה.

ועי' **בפמ"ג** בא"א (סי' שיד ס"ק יא) שהעיר מזה וכתב על הא דשרינן לפתוח פותחת ע"י עכו"ם דאם נימא שהקילו כי סתירה דרבנן היא כנ"ל, לפי הרמב"ם י"ל דהוי דאו'. ובדרך זה העיר שם במ"ז (ס"ק א). אולם **במ"ב** הנ"ל מבואר דהוי רק דרבנן. והנה **הבה"ל** (סי' שמ ד"ה הנייר) הביא מח' בענין פתיחת אגרת בשבת דדעת **הפר"ח** (יו"ד סי' קיח ס"ק יח) דהפתחו ע"י קריעת הנייר חייב חטאת כי קריעת הנייר הוא מקלקל ע"מ לתקן ותקונו מה שצריך לפתוח אותו, אבל דעת **הנשמ"א** (כלל כט) דאף להרמב"ם לא חשיב בכה"ג מתקן דשאני קורע בחמתו שהקריעה גופא היא התיקון [דבהקריעה משכך חמתו], אבל כאן א"צ לקריעה כלל ומקלקל הנייר הוא. ולפי **הנשמ"א** ניחא הא דהכא דאף להרמב"ם אין בזה איסור תורה. ועי' **במ"ב** (סי' שמ ס"ק מא) שחושש לדעת המחמירים שם וע"כ כתב שיש להיזהר אפילו לומר לא"י לפתוח האגרת (דהוי אמירה לנכרי לעשות איסור תורה דאסירא) אם לא לצורך גדול. ועי"ש שכת' בשם **האגודה** שיאמר לעכו"ם, איני יכול לקרותו כ"ז שאין פתוח ואם יבין הא"י מעצמו ויפתחנו לית לן בה. שו"ר שכן דעת **הגרשז"א זצ"ל** (שולחן שלמה שם ס"ק ג.ב) דמהההיתר לשבור כלי חזינן דלא כהפר"ח הנ"ל. ועי' להלן בשם **הזרע אמת**. מבואר שבנ"ד לא חשיב מתקן ואין בזה אלא איסור דרבנן (והגר"א ודעימיה שרי כי אין זה אלא סתירה בכלים דשריא).

ח. מנעול המחובר לקרקע

וכל זה במנעול של כלים, ויש לעיין בזה במנעול בדבר המחובר לקרקע. איתא **בביצה** שם שחותמות שבקרקע כגון דלתות פתחי בורות הסגורים בקשרי חבלים, מתיר אבל לא חותך. **ופרש"י** כי סתירה היא בבנין של קרקע. ועי"ש (ערובין לה. ד"ה ובעי) דמ"מ אין זה אלא גזירה דרבנן, דהא פתיחת דלת בעלמא הוא. ועי"ש **בתוס'** (שם ד"ה בעי) שפירשו הגמ' באופן אחר.

ועי' **בתרוה"ד** (סי' סה) שנקט כרש"י. וכן פסק **השי"ע** (סע' ט). ועי' **בפמ"ג** (מ"ז ס"ק ט) דלרש"י יש להקל ע"י עכו"ם לדבר מצוה דשבות דשבות בכה"ג שרי. **ולתוס'** י"ל דכה"ג אסור מה"ת. ומיהו משמע דמודו לרש"י בעיקר הדין, ע"כ. וכן פסק להקל **הכה"ח** (אות עג). **והבה"ל** (שם) כת' ע"פ הפמ"ג דלרש"י הוא מדרבנן ולתוס' אינו מוכרח. אולם מהפמ"ג שמצדד דאף תוס' מודה לרש"י.

וכל זה במנעול הקשור בחבל, אבל מנעול שהוא חלק מדבר המחובר לקרקע לכאורה לסוברים לעיל בדעת **הר"י מקינון** דפותחת הוי סתירה גרועה כפסיקת חבל, יוצא דה"ה הכא שבירת פותחת דינו כפסיקת חבל שאסורה רק מדרבנן. ובפרט למבואר **להאור זרוע** הנ"ל דהשווה פותחת לחבל. ולפי"ז לדעתם יש להתיר ע"י עכו"ם. אלא דלדעת החולקים על ר"י מקינון הכא אסור מה"ת ויש לאסור אף ע"י עכו"ם. ועי' בסמוך. ועי' בפוסקים דלהלן שכת' בענין שבירת מנעול של בנין שיש בו "חששי" בנין מה"ת.

ט. פתיחת מנעול ע"י מנעולן

והנה תנן **בשבת** (קכב:) מחט של יד ליטול בו את הקוץ, ושל שקים לפתוח בו את הדלת. **ופרש"י** מחט גדולה שתופרין בה שקים, לפתוח בה את הדלת, מי שנאבד מפתחו. ועי"ש **בחי' הר"ן** דקמ"ל מתני' דאע"ג דכל הני אינן עשוין לתשמיש זה ועיקרן עשויין למלאכה של איסור אפי"ה מטלטלין אותן לצורך השבת ולהנאת גופו, ע"כ. ועי' להלן אות י'.

והוכיח מכאן **המהרש"ל** (שם) שאם נאבד המפתח מותר לפתוח פותחת בסכין אם יש בו צורך קצת. וכן פסק **הב"ח** (אות ג). **והמהר"י הלוי** (סי' ל) אחיו של הט"ז גם למד מהמשנה הנ"ל להתיר, וכתב כן אף בדלת המחוברת לקרקע דהא סתמא דלת קתני, ואף את"ל דישראל אסור לפתוח במחט או בכלי אומנות, מ"מ מותר ע"י גוי, כיון דאינו אלא שבות מדרבנן (דהרי לישראל אינו אסור אלא משום גזרה) **וליכא למיגזר שמא ישבר הכלי או שיני המנעול**, ובפרט דלא שכיחא להישבר הן הכלי הן המנעול, וביחוד כשהגוי אומן היודע בטוב לפתוח בקלות. וכן הביא **בהגהות רע"א**. וכ"כ **בהג' חת"ס** (שם) שרשאי לפתוח במפתח שלו. **והשע"ת** (אות ד) הביא **המהר"י הלוי** להתיר ע"י עכו"ם. **והמ"ב** (ס"ק לז) כת' להתיר (אלא דלא ברירא אם דוקא ע"י עכו"ם שרי).

י. צריך לשבור המנעול או הדלת

ומבואר **מהמהר"י הלוי** דעד כאן לא שרי אלא לפתוח עכ"פ ע"י עכו"ם אם אינו שובר המנעול וקמ"ל המשנה דלא גזרו שמא יבוא לשבור (אולם בדברי **הר"ן** הנ"ל מבואר דהחידוש הוא שאין בזה משום טלטול מוקצה).

והזרע אמת (ח"א או"ח סי' לז) נשאל בענין ארון הקודש שלא יכלו לפותחו להוציא ס"ת בשבת והורה להביא עכו"ם אומן אם יוכל לפתוח בלי שבירת שום דבר, אבל בלא"ה אסור כי שבירת המנעול אסורה כי פותחת של עץ אסרו הפוסקים בסימן שי"ד לשברה, ואפי' להמתירים שם היינו בתיבה שאינה מחוברת לקרקע, ובכה"ג יש לצדד דלכו"ע הוי סותר דאו' דאע"ג דאינו חייב עליה אלא בסותר ע"מ לבנות ה"נ כיון דמתקן הוא אצל הוצאת ס"ת אפשר דדינו כהא **דהפר"ח** הנ"ל דהקורע נייר להוציא מה שבתוכו חייב מהאי טעמא. והורה בכה"ג להביא ס"ת מבהכ"נ אחר, עי"ש. ומצינו **במקור חיים** (שם) שמסתפק בזה.

אלא דעי' לעיל שמבואר דאע"פ **שהמ"ב** חושש לפר"ח אף לענין אמירה לעכו"ם, מ"מ משמע שאין זה אלא חומרא, וא"כ בגוונא דהוי שעת הדחק גדול כגון שהוא מצטער וכדו', מקילינן, ובכה"ג מתירינן אמירה לעכו"ם כמבואר בסי' ש"ז סע' ה' לעשות מלאכה דרבנן. בפרט דבכה"ג יש לצרף שיטת **בעל העיטור** דס"ל דאף מלאכה דאו' שרינן והובא **ברמ"א** בסי' ש"ז סע' ה', וכת' שם בסי' רע"ו סע' ב' דבמקום צורך גדול סומכים עליו. וכן במקום כבוד הבריות כגון שנגעל הרבה שעות ואין בידו להכנס לבה"כ וכדו' נראה דיש להקל. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון רכ"א בענין אמירה לעכו"ם במקום כבה"ב. ועי' **בכה"ח** (אות נז) בשם **הזכל"א** (אות מ) להקל כשנאבד המפתח כי אינו אלא מקלקל (ומ"מ אם אפשר להביא ס"ת מבהכ"נ אחר ויש עירוב יעשו כן).

ולפי"ז ה"ה דשרי לשבור דלת אם יש צורך בכך כי אין זה אלא מקלקל. ועוד י"ל דהוי מלאכה שאצל"ג וכן משמע מדברי הרמב"ם הפוסקים להלן אות י"א. ועי' עוד **בגר"ז** (סי' שיג אות יז). וכמו כן יש סוברים (אלא שלהלכה קיי"ל להחמיר בזה) שבדלתות שלנו העשויות מצירים והדלתות אינם מחוברות לבנין אלא מונחים על הציר וניטלים בקלות אין בזה סתירה מה"ת כמבואר **בב"ח** (אות ו) בדעת **הרי"ף והרמב"ם** וכן נקט מעיקר הדין **במור וקציעה** (סי' שיג). ועי' **בגור אריה יהודה** (או"ח סי' קלה (טו)) הובא **בדעת תורה** (סי' שח על סע' ט וסי' שיג על סע' ה) שנקט שאף איסור מדרבנן אין בזה, ויש להקל במקום צער גדול ובפרט ע"י עכו"ם, ע"כ.

ועי' **בא"א מבוטשאטש** (סי' שיד) שכת' שאם נשבר מפתח של מסגר של עץ שבדלת וע"ז א"א לצאת מהבית בשבת, במקום ביטול סעודות שבת יש היתר לומר לנכרי שיסיר כל המסגור מהבית, כי אין זה רק שבות דשבות, כי דוקא סותר ע"מ לבנות היא מלאכה מה"ת, ובזה אין דעת עכו"ם כלל בדרך סותר ע"מ לבנות ועושה רק מה שאומרים לו לסתור החבור דהמסגר. ולומר לקטן שיאמר לעכו"ם עדיף טפי, ע"כ. וכן פסק **הכה"ח** (אות נז). ומבואר דלא ס"ל כהזרע אמת לאסור ע"פ סברת הפר"ח. [והמ"ב שחשש לפר"ח וכת' דיש להזהר בכה"ג אף ע"י עכו"ם, שאני התם שע"י פתיחת האגרת העכו"ם ודאי מכוון לתקן דהיינו הוצאת המכתב משא"כ כשנצטוה לשבור המנעול אין לו כוונה להחליפו].

יא. חשש שיכנס בחרדה – קטן שנגעל

איתא **ביומא** (פד:) ראה שנגעלה דלת בפני תינוק שוברה ומוציאו והזריז הרי זה משובח, ואע"ג דקא מיכוין למיתבר בשיפי. ועי' בלשון **הרמב"ם** (שבת פ"ב ה"י"ז) שמבואר דאף אם לא נבעת חיי' שמא יבעת. ועי' **במ"א** (סי' שכח ס"ק ח) שפסק כהרמב"ם. וכת' ע"פ הגמ' דלא אמרינן שאפשר לקרקש ליה באגוזים מחוץ, ע"כ. וכן הוא **במ"ב** (שם). ועי"ש **במו"ק** דסתם קטן לענין זה הוא עד גיל ו', ומ"מ אם יש לחוש שיבעת, אף אם גדול מזה מחללין עליו את השבת. וכן פסק **בשבט הלוי** (ח"ח סי' עה).

מסקנא דדינא

א' מנעול תליה או מנעול מובנה בכלי, אם נאבד לו המפתח או שהתקלקל וא"א לפתחו, אם יש צורך שבת מותר לשברו ע"י עכו"ם. ויש שכתבו שאין להתיר ע"י עכו"ם, כי אם בהפסד מרובה, או שטרוד ונחפז הרבה, לצורך דבר מצוה. ויש לחוש להחמיר לשיטה זו. **ב'** מנעול שהוא חלק מהבנין כגון מנעול של דלת המשמש את הבית וכן במנעול המובנה בכלי גדול שהוא בכלל בנין (נפח של מ' סאה), אסור לשברו אף ע"י עכו"ם ומ"מ מותר לבקש שיפתחנו ע"י כלים המיוחדים לכך ללא שבירה ובמקום הצורך ניתן להקל בזה אף ע"י ישראל ויזהר שלא לשבור כלום. **ג'** בשעת דחק גדול וק"ו במקום כבוד הבריות כגון שבנ"א נגעל בחדר לזמן ארוך (ויש לו צורך בבה"כ) וכדו', מותר לבקש מעכו"ם שיפתח אף אם צריך לשבור את המנעול או את הדלת לצורך זה, ולכתחלה יש לומר לעכו"ם שפלוני אינו יכול לצאת כ"ז שהדלת תקועה והעכו"ם יבין מעצמו ויפתח. **ד'** נגעלה דלת בפני קטן, שובר המנעול או הדלת ומוציאו אפילו באופן שיש צורך במלאכה מהתורה, כי יש בזה חשש פקו"נ אולי יכנס הקטן במצב של חרדה ויסתכן. והדין כן אף אם בידו להשמיע קולו וכדו' מבחוץ להרגיעו. **ה'** סתם קטן לענין זה הוא עד גיל ו', ומ"מ אם הוא ילד שיש לחשוש שיכנס למצב של חרדה, אף אם גדול מגיל הנ"ל מחללין עליו את השבת.

דבכה"ג אף דאינו דין תורה אלא דנתמנה לדון ע"פ דבריהם, אית ביה משום לאו הנ"ל. אולם אכתי לא שמענו דאף בממונה על הציבור שלא על דרך דיין, וכגון גבאי צדקה וכיוצ"ב, בכלל לאו זה.

אולם יעוי' **בחת"ס** חו"מ סי' קנ"ט דביאר דמינוי של רב הנעשה ע"י קבלת שוחד שקבלו אנשי הקהילה הבוחרים את הרב, בטל מעיקרו, דאפי' הנוטל שכר לדון דיניו בטלים משום קנס דרבנן, וכ"ש מי שלקח שוחד שבטל מדאורייתא, וז"ל **הרמ"א** סס"י ל"ז טובי העיר הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים הרי הם כדיינים ואסור להושיב ביניהם מי שפסול לדין משום רשעה. עכ"ד.

וכיוצ"ב כת' **בערוך השולחן** (סי' ט' סי"ב) דבבחירת מנהיג לאיזה ענין מעניני העיר, יש בו איסור דקבלת שוחד.

ומבואר דס"ל דהממונים לעסוק בצרכי ציבור הם בכלל לאו זה אף היכא דאין הם דנים ממש דיני עונשין על איזה אדם או דין ודברים בין איש לרעהו. ובביאור הדבר י"ל, דכל שבאים הממונים לקבוע איזה דבר בהנהגת הציבור, הרי הם כדיינים הפוסקים בין איש לרעהו, דהרי הם מכריעים בעניני האחר, ומחייבים או מזכים לציבור.

וא"כ ה"נ י"ל לענין חלוקת צדקה דכיון שהגבאי ממונה בדברים הנוגעים לציבור, כל שמקדים עני זה לחבירו, הרי הוא בכלל דין, ואית ביה משום לאו זה. וכל שנוהג בחלוקותיו ע"פ שוחד הרי כל מעשיו בטלים.

וכיוצ"ב נשאל **הגר"נ קרליץ זצ"ל** (משפטי צדק סי' ט' ס"א - ביאור המשפט) וז"ל השאלה - מי שממונה על כספי ציבור או ראש כולל וכדומה שאין לו מספיק כסף לחלק לכל אחד כפי הצורך, והוא מחלק כרצונו לפי ראות עיניו, האם מותר ליתן לו משלוח מנות גדול בפורים כדי למצוא חן בעיניו. תשובה - אם כוונת הנותן כדי שע"י זה יטה לבבו לאהוב אותו, ויקדים אותו בחלוקה, אסור אע"פ שהמקבל חושב שהוא סתם דורון לכבוד פורים.

[ואפשר דלא אסר מחמת לאו הנ"ל, אלא מחמת דע"י מתנתו גורם לו למעול בתפקידו ולעבור על הדין במה שמקדים את המאוחר בנתינת צדקה. ועכ"פ מבואר בדבריו דאיסורא איכא בדבר].

העולה לדינא - אף הממונים על צרכי הציבור, בכלל איסור נתינת וקבלת שוחד ועוברים על לאו ד"שוחד לא תיקח". ואף היכא דאין הם עושים ממש דין בין איש לרעהו אלא מכריעים בהנהגת הציבור. [וכל זה מלבד איסורים נוספים שיש בכל כיוצא בזה, ואכמ"ל].

נכתב ע"י
הרה"ג שמעון פלולי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

קריאת התורה (א)

תקנת קריאת התורה וטעמה - "משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות, וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים". (רמב"ם פי"ב תפילה ה"א ע"פ גמ' ב"ק פ"ב) - "ואחת מן המצוות והיא עיקר ויסוד שכולן נשענות עליו היא מצות לימוד התורה, כי בלימוד ידע האדם את המצוות ויקיים אותן.

ועל כן קבעו לנו חכמינו ז"ל לקרות חלק אחד מספר התורה במקום קיבוץ העם שהוא בית הכנסת, לעורר לב האדם על דברי התורה והמצוות בכל שבוע ושבוע, עד שיגמרו כל הספר...

ועוד חייבונו חכמינו ז"ל לקרותו כל אחד מישראל בביתו בכל שבוע ושבוע... וזהו אמרם ז"ל לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור". (ספר החינוך, הקדמה) - "והא דאמר ב"ק דף פ"ב וילכו ג' ימים בלא מים כו', קשיא והא בכל יום קורין קריאת שמע והוה תורה... וצ"ל דמלבד זה צריך לעסוק בתורה, ואפשר שלא ילכו בלא תורה מתוך הכתב דוקא". (פמ"ג א"א רסי' קל"ה)

נערך על ידי מח"ס "עבודת שבת קודש"